

**T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ**

**MÜZİK
GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE HALK MÜZİĞİ YAPILARI**

**Ünüşan KULOĞLU
Süreyya GÜLMEMED**

**ARALIK - 2009
ANKARA**

11. Günümüz Türkiye'sinde Halk Müziği Yapıları

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre

Halk müziğimiz anonimdir; kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa iletilerek ve tarih içinden süzülerek günümüze gelmiştir. Lirik karakteriyle türkülerimiz, halk şiiriyle iç içedir. Halk oyunlarına eşlik eden halk müziği ise danslarla iç içedir.

Anadolu'da halk müziğinin kökleşerek yüzyıllar boyunca canlılığını korumasında, halk ozanları geleneğinin büyük katkısı vardır. 13. yüzyılda Yunus Emre'nin anıtsal kişiliğinde başlayan bu gelenek, yaşanandan yola çıkan duygu ve düşünceleri parlak renklerle dile getirmiş; aşk, doğa ve insan sevgisi, mutluluk, hüznün gibi başlıca temaların yanı sıra, halkın sorunlarına da eğilmiştir. Halk ozanlarımız yüzyıllarca gezmiş, dolaşmıştır. "Küçük Asya'nın dört bucağıyla yetinmeyip Suriye, Irak, Bulgaristan, Makedonya, Romanya, Azerbaycan, Mısır gibi ülkelere de gidip "yedi iklim dört bucağı" dolaşmışlardır. Bu yolculuklarda "gezginin sadece tek yoldaşı vardır. Saz. Ozanlarımız, Ortaçağ Avrupa'sında şiir ve müziğin gezgini olan Troubadour (Avrupa'da yaşamış gezgin halk ozanları) geleneğine karşıt biçimde, soyluları ve zenginleri sokmamışlardır bu işe ama halktan da büyük saygı görmüşlerdir. Soyluluk ve zenginlik, şiirlerde, müzikte kalmıştır. Türkçenin ustası oldukları gibi, ezginin de ustasıdırlar. Bu ezgiler, onların "usta çalgıcı" olduğunu da göstermektedir.

Kaynak (Source):

Ahmet Say, "Müzik Atlası" Borusan KSY, s. 20-23

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Ünüshan KULOĞLU/ Süreyya GÜLMEMED	Prof. Binnur Ekber	

11.1. Derlemeci, Kuramcı ve Araştırmacılar

Anahtar Kelimeler: Fuat Köprölü, Halil Bedî Yönetken, Mahmut Ragıp Gazimihal, Tahsin Banguođlu

- Rıza Nur,
- Seyfettin- Sezai (Asaf),
- Musa Süreyya Bey,
- Yusuf Ziya Demirciođlu,
- Rauf Yekta Bey,
- Dürrü Bey (Turan),
- Ekrem Besim Bey(Tektaş),
- Fuat Köprölü,
- Halil Bedî Yönetken,
- Mahmut Ragıp Gazimihal,
- Tahsin Banguođlu,
- Ferruh Arsunar,
- Muhittin Sadak,
- Hasan Ferid Alnar,
- Necil Kâzım Akses,
- Ulvi Cemal Erkin,
- Halil Bedii Yönetken,
- Muzaffer Sarısözen,
- Arif Etikan,
- Cevat Memduh Altar,
- Tahsin Banguođlu,
- Rıza Yetişen,
- Nurullah Taşkıran,
- Mithat Fenmen,
- Fikret Otyam,
- Nida Tüfekçi,
- Arif Sağ,
- Neriman Altındađ Tüfekçi.

Kaynak (Source):

M. Nazmi Özalp, “Derleme Türk Musikisi Tarihi Ansiklopedisi” c.2 s.240 -256

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayımdan kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Süreyya GÜLMEMED	Prof. Binnur EKBER	

11.2. Besteciler, İcracılar, Eserler

Anahtar Kelimeler: Neşet Ertaş, Âşık İhsani, Sabahat Akkiraz, Ali Ekber Çiçek

Besteci ve İcracılar

- Ahmet Kutsi Tecer,
- Sabahat Akkiraz,
- Arif Sağ, Şemsi Yastıman,
- Emre Saltık,
- Servet Kocakaya,
- Erdal Erzincan,
- Sümer Ezgü,
- Erol Parlak,
- Ümit Tokcan,
- Hacı Taşan,
- Kubilay Dökmetaş,
- Özay Gönlüm,
- Abdullah Sözen,
- Abdülvahit Küzecioglu,
- Adnan Ataman,
- Ahmet Gazi Ayhan,
- Ahmet Günday,
- Ahmet Turan Şan,
- Ali Ekber Çiçek,
- Ali Osman Öztürk,
- Altan Demirel,
- Arif Şentürk,
- Avni Özbenli,
- Bayram Bilge Tokel,
- Bekir Karadeniz,
- Cahit Öztelli,
- Cemile Cevher,
- Cengiz Özkan,
- Doğan Kaya,
- Emre Saltık,
- Armağan Elçi,
- Erdal Erzincan,
- Erdoğan Eskimez,
- Erol Parlak,
- Ferruh Arsunar,
- Gülcan Kaya,
- Hale Gür,
- Halil Atılğan,
- Hasan Karakaş,
- Hüseyin Yaltrık,
- İbrahim Aslanoğlu,

- İhsan Öztürk,
- İrfan Kurt,
- İzzet Altınmeşe.
- Belkıs Akkale,
- Huri Sapan,
- Bedia Akartürk,
- Kemal Kaplan,
- Kenan Tuna,
- Kubilay Dökmetaş,
- Mansur Bildik,
- Mehmet Avni Özbek,
- Mehmet Erenler,
- Muharrem Temiz,
- Mustafa Hoşsu,
- Nurullah Akçayır,
- Okan Murat Öztürk,
- Orhan Hakalmaz,
- Rüstem Avcı,
- Sadi Yaver Ataman,
- Süleyman Şenel,
- Şenel Önadlı,
- Talip Özkan,
- Tuğrul Şan,
- Turan Engin,
- Uğur Kaya,
- Ümit Bekizağa,
- Veysel Arseven,
- Yaşar özküt,
- Yavuz Top,
- Yücel Paşmakçı

Ozanlarımız

- Pîr Sultan Abdal,
- Abdal Musa Sultan,
- Kaygusuz Abdal,
- Ali Ekber Çiçek,
- Kazak Abdal,
- Ali Ercan,
- Kemal Eroğlu,
- Ali Kızıltuğ,
- Kul Himmet,
- Âşık Ali İzzet Öskan,
- Kul Nesimi,
- Âşık İzzet Savaş,
- Mahmut Erdal,
- Âşık Beyhani,

- Aşık Veysel,
- Mehmet Nida Tüfekçi,
- Âşık Hüseyin Çırakman,
- Muharrem Ertaş,
- Neşet Ertaş,
- Âşık İhsani,
- Muhlis Akarsu,
- Âşık Mustafa Ruhani,
- Murat Çobanoğlu,
- Âşık Daimi,
- Musa Eroğlu,
- Âşık Mahzuni Şerif,
- Nesimi Çimen,
- Davut Sulari,
- Ruhi Su,
- Dertli,
- Seyyit Nesimi,
- Erzurumlu Emrah,
- Şah Hatayi,
- Fuzuli,
- Teslim Abdal,
- Kaplani,
- Virani,
- Karacaoğlan.

Eserler

- Allı Turnam,
- Acem Kızı Anam Ağlar,
- Açıl Mor Menevşem Anlatmam Derdimi Derdsiz İnsana,
- Arzuladım Sana Geldim,
- Ağ Elime Morkınalar Yaktılar,
- Altın Hızma,
- Benim Adım Dertli Dolap,
- Biz Canları Güle Vermişiz,
- Ben Ağlarım Yane Yane Bu Dağda Ot Bitmezmi,
- Bilmem Ağlasam mı?,
- Bugün Ben Bir Güzel Gördüm,
- Cemberimde Gül Oya,
- Cennet dedikleri,
- Ceylan Gözlerine Kurban Olduğum,
- Cümle ağaç uykusundan uyandı,
- Çamlıbel,
- Çarık Mes Konuşması,
- Çiğdem Derki Ben Alâyım,
- Çok Yalvardım Çok Yakardım,

- Çökertme,
- Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi,
- Divane Gönül,
- Değirmenim Terse Döndü Bu Sene,
- Dokunma keyfine,
- Delaley,
- Dostlar Sefa İlen Gönderin Bizi,
- Deli Gönül Değme Çaydan Bulanmaz,
- Dost'um Dost'um,
- Deli Gönül Ne Gezersin Dostlar Beni Hatırlasın
- Deliye Döndüm Durmuş,
- Dam Üstüne Çul Serer Duaz-ı İmam,
- Derdim Gizli Kapağını Kaldırma Durum,
- Derdim Çoktur Hangisine Yanayım,
- Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı,
- Derdimi Dökersem Derin Dereye,
- Dünya Bir Dolap ki Durmadan Döner,
- Derman Sendedir,
- Dünyada Tükenmez Murat Var İmiş,
- Devrent Deresine Duman Bürüdü,
- Divane Âşık Gibi,
- Diyarbekir Şad Akar,
- Elâ Gözlü Pîrim geldi,
- Evliyadan Gelen Kelâm,
- El Vurup Yâremi İmcitme Tabib,
- Eydim Kavak Dalım,
- Endim Dere Beklerim Bi Denem,
- Ezel Bahar Olmayınca,
- Eşim Yoktur Bulamadım,
- Esti Bahar Yeli Karlar Eridi,
- Evlerine Ben varamadım Tavşandan,
- Felek Senin Elinden,
- Gafil Gezme Şaşkın,
- Göklerden Süzüldüm Tertemiz İndim,
- Galiba Dünyanın Sonuna Kaldık,
- Gönül Gel Seninle Muhabbet Edelim,
- Gel Yetiş Gönül Sana Nasihatım,
- Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş,
- Gönül Senin ile Gel Konuşalım,
- Gel Ha Gönül Havalanma,
- Görsünler Beni,
- Gel Kardeşim Ayrı Gezme,
- Göz Gezdirdim Dört Köşeyi Aradım,
- Gelen Yok Giden Yok Uzadı Ara,
- Gurbette Ömrüm Geçecek,
- Gelmez Yola Gidiyorum,
- Güzel Şahtan Bize Bir Dolu Geldi,

- Genç Yaşımnda Felek Vurdu Başıma,
- Güzelliğın On Par'etmez,
- Gesi Bağları,
- Gine mi Ağladın Kirpikler Nemli,
- Hacı Bektaş Hey Onbeşli Onbeşli,
- Halil İbrahim,
- Ham Meyvayı Kopardılar Dalından,
- Hastane Önünde İncir Ağacı,
- Hayal Bana Yakın Yâr Bana Uzak,
- Haydar Haydar,
- Hepimiz Bu Yurdun Evlâtlarıyız,
- İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa,
- İşittim Dünyaya Gelin Diyorlar,
- İşler Güçler Hep Sinema,
- İşte Gidiyorum Çeşm-i Siyahım,
- Kader,
- Kevser Irmağı,
- Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu,
- Kırk Yaşından Sonra Kalenin Başında Ekerler Darı,
- Kış Yaşadım Yaza Ayan,
- Kalktı Göç Eyledi Avşar İlleri,
- Kirvem Kar Yağar Bardan Bardan,
- Kişilik Gerek,
- Kara Toprak,
- Koca Dünya Vaziyeti Değişti,
- Karadır Kaşların,
- Kulak Ver Sözüme,
- Dinle Vatandaş,
- Karahisar Kalesi,
- Karlı Dağlar,
- Karanlığın Bastı mı?,
- Leblebi Koydum Tasa,
- Madem ki Ben Bir İnsanım,
- Mimar,
- Mapusun İçinde Bir Ağaç İncir,
- Mihriban,
- Mecnun Gibi Dolanıyorum Çöllerde,
- Mektup Yâre Selâmımı ulaştır,
- Merdo,
- Namaz Kaldı,
- Nasıl Yâr Diyeyim Ben Böyle Yâre,
- Ne Ağlarsın Benim Zülfü Siyahım,
- Ne Dedimse Halka Hiç Yaramadı,
- Ne Sen Sor Kardeşim Ne Ben Söyleyem,
- Neler Yaptı Bana Kader,

- Nem Kaldı,
- Neylesin,
- Ordunun Dereleri,
- Orman,
- Ötme Bülbül Ötme,
- Raşid,
- Recebim,
- Saklarım Gözümde Güzelliğini,
- Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünek,
- Sen Bir Ceylân Olsan,
- Sinemi Yakıyor Sılanın Aşkı,
- Sen Bir Çiçek Olsan Ben Bir Yaz Olsam,
- Siz Sağ Olun Biz Selâmet Gidelim,
- Sen Gittin Gideli Deliye Döndüm,
- Siyah perçemini dökmüş yüzüne,
- Senlik Benlik Nedir Bırak,
- Sevenlere Gönül Verdim Sazıma,
- Seher Yeli,
- Seherde Bir Bağa Girdim,
- Seher Yıldızı,
- Şah'a Doğru Giden Kervan,
- Şeytan Bunun Neresinde?,
- Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Kârım,
- Şu Geniş Dünyaya Sığmayan Gönül,
- Talih Çile Kader Sözü Bir Etmiş,
- Tarla Tumbu Yumuşak,
- Tek Kapıdan Çıktım Yüzüm Peçeli,
- Tel İsyan Eder,
- Tokat Semahı,
- Turna Gibi,
- Türküz Türkü Çağırırız,
- Türlü Türlü Sadâ Verir Ağaçlar,
- Uzun İnce Bir Yoldayım

Kaynak (Source):

M. Nazmi Özalp, “Derleme Türk Musikisi Tarihi Ansiklopedisi” c.2 s.240 -256

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Süreyya GÜLMEMED	Prof. Binnur EKBER	

11.3. Formlar ve Türler

Anahtar Kelimeler: Uzun Hava, Kırık Hava, Bozlak

Türk Sanat Müsikîsi'nde olduğu gibi, Türk Halk Müsikîsi de "Saz Havaları - Sözlü Ezgiler" olarak ikiye ayrılır. Sözlü eserlerin içinde dinî nüanslı olanları da vardır. Bu tür daha çok Bektaşî olan şair bestekârların elinde gelişmiştir. Bu yönden de sanat müsikîmizin ayırımına uyar.

Türk Halk Müsikîsi:

- 1- Uzun Havalalar,
- 2-Kırık Havalalar,
- 3- Saz eşliğinde söylenen türküler olarak üçe ayrılır.

1.UZUN HAVALAR.

Belli kalıp ve kurallara göre serbest olarak okunan havalardır, hoyrat, maya, kesik, kayabaşı v.b. isimler alan bu eserler, ritimli eserlere göre daha güç icra edilen müsikî formlarıdır. Doğu, iç. Güneydoğu Anadolu'ya özgü olan bu tür beste şekilleri ancak bir ustanın yanında yetişerek öğrenilebilir. Bunların icrası sırasında saz sanatkâr-larının improvize olarak yaptıkları melodik cümlelere "Yol gösterme" ya da "Açış" denir. Bunun da özel bir Tezene'si (mızrab'ı), uslûb ve tavrı vardır. Bu yönden sanat müsikîmizdeki ses ve saz taksimlerine benzerlik gösterir.

2-KIRIK HAVALAR

Türk Halk Müsikîsi'nde ritimli eserlere bu isim verilir. Bu konuda pek çok beste türü vardır. Bunların hepsi melodik ve söyleyiş açısından yöresel özellik taşır. Türk Halk Müsikîsi'nde kullanılan beste formlarının başlıcaları şunlardır:

AĞIT

Ölüm, çeşitli felâketler ve insana acı veren olaylar üzerine yakılmış türkülerdir. Genellikle uzun hava biçiminde ve içli ezgilerle söylenir. Eski kaynaklarda "Sagu", Divan şiirinde "Mersiye" denen şiir türü budur. Kerkük Türkleri bu türden havalara "Tenzile" demektedir.

AYDOST

Bir Bozlak türüdür. "Türkmen Bozlağı" çeşitlerinde olup "Ay dost" diye başladığı için bu adı almıştır.

BAR

Doğu ve Kuzey-Doğu Anadolu'da yaygın olarak kullanılan bir oyun havası türüdür. Artvin, Kars, Erzurum, Bayburt ve Ağrı yöreleri Bor'ları ile ünlüdür. Daha çok 2-5-9 zamanlı usûllerle bestelenmiş olanları yaygındır.

BENGİ (MENĞİ)

Samah'ların oyun havası şeklini almış, 9 zamanlı usûllü ve yaygın bir türüdür. Çoğu kez hafif ve neşeli sözler eşliğinde söylenir.

BOZLAK

Anadolu'nun orta ve güney kesimlerinde söylenen en yaygın uzun hava türüdür. Aşk, gurbet, yığıtlik en çok işlenen temalardır. Çukurova, Avşar, Gavurdağı, Türkmeni, Aydest gibi çeşitleri vardır.

DİVAN AYAĞI

Divan havalarını okumak üzere çalınan ezgilere denir. Yöreden yöreye değişir.

GÜVENDE

Bazı yörelerde Gövent, Kövent de denir. Sözlü oyun havaları anlamında Farsça kökenli "gı/ve "vent'-den oluşmuş bir kelimedir. Söyleyerek gitme, söyleyerek hareket etme, halay çekme karşılığı olarak kullanılır. Bunu çalgıcı, mutrib, çingene anlamına gelen "Gevende" ile karıştırmamak gerekir.

GÜZELLEME

Aslında bir şiir türüdür; güzeli ve güzelliği över. Neşeli ve canlı bir eda ile söylenen ezgileri vardır.

HALAY

Orta ve Doğu Anadolu'nun en yaygın oyun havası türlerindedir. Topluca oynanır; bu oyunlara eşlik eden ezgilere "Halay" denir. En yaygın olarak 2-4-5-6 zamanlı usullerle bestelenmiş olanları kullanılır.

HOYRAT

Anadolu'da Urfa, Harput, Erzurum, Diyarbakır başta olmak üzere Doğu Anadolu'da; yurtdışında ise Kerkük ve Azarbeycan'da söylenen bir uzun hava türüdür. Sözlerinin mutlaka "Cinaslı Mani" olması gerekir. Usta okuyucular tarafından söylenebilir. Beşiri, Muhalif, Mazan, Kürdi, Kesik gibi türleri vardır.

KARŞILAMA

Karadeniz, Trakya ve Marmara bölgelerinin 9 zamanlı ritimli oyun havalarına denir. Çok defa iki kişi tarafından karşılıklı olarak oynanır.

KESİK (KESÜK)

Bir uzun hava şekli ve adıdır. Yöreden yöreye farklılaşan makam ve seyirleri vardır. En yaygın yöre Urfa, Elazığ ve Kerkük'tür. Her üç yörede de değişik makamlardan söylenir. Sözleri kesinlikle "Cinaslı Mani" şeklindeki şiirlerden seçilmiştir.

MAYA

Hece kalıplarının (8 + 3 = 11) şeklinde söylenmiş şiirlerin özel bir ezgi ile Doğu Anadolu bölgesinde söylenen bir uzun hava türüdür. Çeşitli makamlardan söylenebilir.

MUGAM

Azerbaycan halk mûsikisinde "Uzun Hava" tarzında söylenen eserlere bu isim verilir.

NEFES

Hece Vezni'nin 7'li, 8'li, 11 'li kalıplarıyla yazılmış, özel bir ezgi ile söylenen tekke havasına bu isim verilir. Dinî ve tasavvufî konuları işler. Daha çok Bektaşî tekkelerinde kullanılır ve ilâhînin benzeridir.

OYUN HAVASI

Adından da anlaşılacağı gibi oyunlara eşlik amacıyla düzenlenmiş ya da bu amaç için olmasa da zamanla oyun oynamaya uygun duruma gelmiş, çok defa sözsüz halk ezgileridir. Halay, bar, zeybek, datdiri, gâkgili, karşılama, horan, hora gibi türleri vardır. Kadın veya erkek grupları tarafından karşılıklı olarak söylenen sözlü bar havalarına "Yallı" ya da "Nanay" havası denmektedir.

SALLAMA

Karadeniz bölgesinin yaygın oyun havası türlerindedir.

SAMAH (ZAMAH)

Alevî ve Bektaşî'lerin dinî törenlerde yaptıkları raksî ibâdetlerde kullanılan ve buna eşlik eden ezgilere denir. Genellikle üç bölümdür. Birinci bölüm olan "Ağırlama"da usûl 9 zamanlıdır. "Yürütme" ve "Yeldirme" adı verilen ikinci ve üçüncü bölümleri genellikle iki zamanlı usûllerle bestelenmiştir.

TEKKE ZORTLATMASI

Burdur ve Tekke yöresinin yaygın ve yürük zeybek çeşitlerindedir. "Datdiri" ve "Gâkgili" gibi türleri vardır. Oyun figürleri tekkenin zıplamasına benzemesinden bu adın verildiği sanılmaktadır.

TÜRKÜ

İnsanoğlunun başından geçen olayları, bu olayların toplum içindeki iz ve yansımalarını, aşk, hasret, gurbet gibi duyguları konu edinen her çeşitten şiir biçimiyle, uzun ya da kırık hava olarak söylenen en yaygın halk mûsikîsi ve edebiyatı türüdür.

UZUN HAVA

Belli bir dizisi ve bu dizi içinde belli bir seyri olan, ancak serbest (resitatif) olarak söylenen halk ezgilerine "Uzun Hava" denir.

YANIK

Bir "Uzun Hava" türüdür. Farklılığı sözleri ve okuyuş edâsındadır. Gurbet ve güçlü aşk konularının işlendiği şiirler bu hava ile söylenir.

ZEYBEK

Ankara'dan Batı Anadolu'ya doğru olmak üzere oynanan 9 zamanlı usûllerle bestelenmiş oyun havalarına yaygın olarak bu isim verilir. "Yürük" ve "Ağır" şekilleri vardır. Ağır olanlara "Tek Zeybek" de denir. Yiğitlik, kahramanlık işleyen şiirlerle söylendiği gibi, sevgi ve aşk üzerine söylenen şiirlerle de bestelenmişlerdir.

KOŞMA

Koşma, halk edebiyatımızda dörder mısralı, Hece Vezni'nin (6 + 5) kalıbı ile söylenmiş şiirlerdir. Aşk, sevgi gibi konular işler. Bir mûsikî formu olarak en çok Semai Kahveleri'nde, mesire yerlerinde özel bir mûsikî ile okunur ve istenildiği kadar uzatılabilir. Sanat mûsikîmizle halk mûsikîmizin arasında yer alan koşmaların, günümüze çok az örneği gelebilmiştir. Hayalî Küçük Ali adı ile bilinen Muhiddin Sevilen çok koşma bilen son ustalardan. Bildikleri zamanında notaya alınmadığı için, ölümü ile unutulup gitmiştir.

KALANDERİ

Saz şairlerinin Divan Edebiyatı şairlerine özenerek, Aruz Vezni ile söylemiş oldukları şiirlerdir. Bu kalıp genellikle (Mef'ûlü - Mefâîlü -Mefâîlü- Feûlün) kalıbıdır. Bu gibi şiirlere Aksak usûlü ile yapılmış olan bestelere de Kalenderi denir. Eser bir aranağme ile başlar ve her sözlü bölümden sonra aynı aranağme tekrarlanır. Ayrıca ritimsiz (resitatif) bölümleri vardır. Bestesi Sultan II. Mahmud'a ait olan "Ebrularının zahmı nihandır ciğerimde" güfteli Kalenderî, bu formun en güzel örneğidir. Sekiz heceli kalıplara göre bestelenmiş olanları da vardır.

MÜSTEZAD

Müstezad da Divan Edebiyatı'nda bir şiir şeklidir. Mûsikî eseri olarak bu gibi şiirlere yapılmış bestelerdir. Esere bir aranağme ile girilir; her mısradan sonra aranağme tekrar edilir. Kalenderî ve benzerlerinde olduğu gibi ritimsiz bölümleri vardır ve Aksak usûlü ile bestelenir. Bu gibi bestelere "Yedekli Kalenderi" dendiği de olur. Mûsikî repertuvarımızda bu formun en

güzel örneği "Hasretle bu şeb gâh uyudum, gâh uyandım" güfteli Uşşak makamındaki Müstezad'dır.

MANİ

Türk Halk Edebiyatı'nda bir şiir türü olan Mani, Hece Vezni'nin nadiren 6'lı, en çok 7'li kalıbı ile söylenen ve sahibi bilinmeyen şiirlerdir. Mısralar genellikle 4, bazen da daha çok olabilir. Ayaklı, Cinaslı, Düz Maniler gibi şekilleri vardır. Manilerde "Ayak bulma, ayağı ayağına getirme, manisine ayak tutma" demek, aynı kafiyede bir maniyi hazırlıksız olarak düşünüp söylemektir. Halk şairleri arasında en makbul bir sanat ve ustalık işi, keskin bir zekânın bulunuşu demektir. Konumuz açısından önemi olan bu türe şu iki İstanbul manisini örnek olarak verelim:

*Adam aman... çe midir?
Nefesin gül kokuyor
İçerin bahçe midir?
Beni baştan çıkarın
Yarimin perçemidir.*

*Adam aman... gözetle.
Sun-i Hak'ka dikkat et,
Yapışık mı göz etle?
Bu göz ile hakikat
Rahmi gel gözetle.*

Bütün halk şiirimizde olduğu gibi, manilerde de genellikle kafiyeler "yarım"dır. Maniler, usta maniciler tarafından Semai Kahveleri'nde, mesire yerlerinde, eğlence âlemlerinde hazırlıksız olarak, sözleriyle besteleri aynı anda okunurdu. Halk mûsikîmizdeki Hoyrat ve uzun havalara benzeyen bu form sanat mûsikîmizde değişik bir uslûbda icra edilirdi. Semai Kahveleri'nde Semai okuyan sanatkar Semâi'sini bitirdikten sonra, ya kendisi ya da bir başka manici aynı perde ve aynı makamdan mani okumağa başlardı. Her iki mısradan sonra saz payı bulunur, bir yarışma niteliğinde olduğundan, istenirse saatlerce uzayabilirdi. Usta manicilerin birbiri ardına, kesintisiz olarak mani söylemesine "Sağnaklı", kısa olanlara "Sağnaksız" denilirdi ki, bu sonucusu mani okuyuculuğunda makbul değildi.

En iyi mani okuyarlardan Hanende Ali Bey, Çingene manilerinde Muhsin, Külhanbeyi manilerinde Borazan, Çengi ve Hanende Gülistan, Sarı Onnik, Manici Garabet, Şair Serkis'in oğlu Hanende Aliksan, Lavtacı Kör Civan, Andon, Hristo, Üsküdarlı Vasıf Hoca, Acem ismail, Efe Mehmed ve Yenimahalleli Çiroz Ali v.b. idi.

Kaynak (Source):

M. Nazmi Özalp, "Derleme Türk Musikisi Tarihi Ansiklopedisi" c.2 s.240 -256

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Ünüşan KULOĞLU/ Süreyya GÜLMEMED	Prof. Binnur EKBER	